

Gezamenlijke Agenda Waddeneilanden

STREEKAGENDA WADDENEILANDEN [DEEL A]

Gemeente Vlieland

Gemeente Terschelling

Gemeente Ameland

Gemeente Schiermonnikoog

Provincie Fryslân

Wetterskip Fryslân

DEFINITIEF CONCEPT 1.0
MJO/PP/16.10.2013

INLEIDING

Voor u ligt de Streekagenda Waddeneilanden deel A de ‘Gezamenlijke Agenda’. Met dit document biedt de provincie Fryslân, in samenwerking met de betrokken gemeenten en Wetterskip Fryslân, een inkijk in de uitvoering van projecten in de periode 2014-2020. De Streekagenda Waddeneilanden is de uitvoeringsagenda voor de streek op het gebied van Economie, Toerisme & Cultuur, Leefbaarheid, Voorzieningen & Mobiliteit, Cultuurhistorie & Landschap, Duurzaamheid & Water. De streekagenda is bedoeld om projecten die bijdragen aan een sterke streek in samenhang uit te voeren. Het gaat om overheidsprojecten en projecten die door burgers, bedrijven en organisaties worden aangedragen: de streekagenda is van en voor de streek. De streekagenda is ook een kader waarmee de financiering van de projecten kan worden geregeld, zoals financiering uit provinciale en Europese fondsen.

Waarom een streekagenda?

De afgelopen jaren hebben de provincie Fryslân, gemeenten, maatschappelijke organisaties, ondernemers en burgers via Plattelânsprojekten een sterke impuls gegeven aan de leefbaarheid en sociaaleconomische vitaliteit van Fryslân. Nu de komende jaren de beschikbare middelen beperkt zijn, is het nog meer zaak om de krachten te bundelen en de gezamenlijke focus scherper te bepalen.

Samenwerking staat centraal

De streekagenda heeft een duurzaam en dynamisch karakter en speelt wanneer nodig in op maatschappelijke actualiteiten. De partners

bepalen samen de koers en wanneer nodig wordt deze samen bijgesteld. De Streekagenda is het resultaat van een vrijwillige (maar niet vrijblijvende) en gelijkwaardige regionale samenwerking tussen de vier gemeenten Vlieland, Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog, Wetterskip Fryslân en Provincie Fryslân.

Wat wordt er uitgevoerd?

De streekagenda is deels een voortzetting van Plattelânsprojekten, de loketfunctie wordt bij het projectbureau in het streekhuis ondergebracht. Hier kunnen organisaties, ondernemers en burgers terecht met projectideeën. Dit zijn de initiatieven uit het gebied, die van onderop (bottom-up) tot stand komen. Nieuw in de streekagenda is de programmering van overheidsprojecten. Met een gezamenlijke programmering willen provincie, waterschap en gemeenten efficiënter samenwerken in de uitvoering en zo de bestuurlijke en ambtelijke drukte verminderen. Bovendien kan er aansluiting gezocht worden bij initiatieven die spelen in het gebied.

Streekhuis & projectbureau

De uitvoering van de streekagenda wordt gecoördineerd door het projectbureau Waddeneilanden. Op het projectbureau werkt een groep mensen die verantwoordelijk is voor de uitvoering van de streekagenda. Het projectbureau wordt gezamenlijk met het secretariaat De Waddeneilanden gehuisvest in het **Streekhuis**

Waddeneilanden. Het streekhuis biedt verder ruimte aan:

- Een **loket** voor het vinden van partners bij de uitvoering van projecten;
- het biedt **onderdak** aan medewerkers van beleidsafdelingen voor besprekingen over nieuwe ontwikkelingen;

- het biedt **faciliteit** voor organisaties en overheden om met elkaar projecten op te zetten ter uitvoering van opgaven en maatregelen in de Streekagenda;
- En het biedt de mogelijkheid om te **netwerken** in de streek met partners en potentiële partners uit de streek.

In onderstaande schema's worden het streekhuis en de werkwijze van de streekagenda schematisch weergegeven.¹

Overzicht Streekhuis Waddeneilanden

Overzicht werkwijze Streekagenda

¹ Een uitgebreide toelichting op de werkwijze, de verschillende type projecten en de organisatie is opgenomen in deel C: de Werkwijze.

EUROPESE AGENDA 2020

Mogelijke financieringsbronnen voor het realiseren van de opgaven in de streekagenda zijn de Europese Structuur- en Investeringsfondsen.

Veel subsidies veranderen met ingang van 2014. Het is op dit moment nog niet volledig duidelijk hoe dit uitgewerkt wordt in het partnerschapscontract met de EU en welke doelen de operationele programma's voor Noord-Nederland krijgen.

Een aantal eisen is al wel in beeld:

- Aansluiting bij de drie groeilijnen: slimme, duurzame en inclusieve groei uit de Agenda 2020; en de doelen van de verschillende fondsen;
- Verantwoording van de urgentie van de projecten in relatie tot de opgaven waar de regio voor staat; een nadere onderbouwing van de SWOT draagt hier aan bij;
- Betrokkenheid van maatschappelijke partners bij de streekagenda;
- Een Local Action Group (LAG) dient een ontwikkelstrategie vast te stellen en aanvragen voor bijdragen hieraan te toetsen;
- Community Led Local Development (CLLD) is de rode draad bij de Europese subsidies: de bottom-up aanpak. Maar ook naast de lokale initiatieven kunnen (grotere) uitvoeringsprojecten uit de streekagenda in aanmerking komen voor een bijdrage als deze aansluiten bij de doelen van de operationele programma's voor Noord-Nederland.

Wij hebben de intentie om wanneer er duidelijkheid is de nodige stappen te ondernemen om deze streekagenda verder te laten aansluiten bij de Europese doelen voor 2020.

Leeswijzer

De streekagenda bestaat uit 3 onderdelen.

- a) Een gezamenlijke agenda die het inhoudelijke kader en de onderbouwing voor de uitvoering vormt. Dit deel bestaat uit een inleiding, beschrijving van het gebied + SWOT of hoofdlijnen, toelichting op een aantal belangrijke programma's en beleidsstukken en een toelichting op de thema's voor het uitvoeringsprogramma. In dit laatste hoofdstuk wordt per thema een streefbeeld beschreven en daarnaast worden opgaven en maatregelen benoemd.
- b) Een uitvoeringsprogramma met jaarplan. In dit onderdeel worden de uit te voeren projecten beschreven. De maatregelen zoals benoemd in onderdeel A worden SMART uitgewerkt (in projecten). In dit onderdeel worden tevens de (mogelijke) financieringsbronnen van de projecten benoemd.
- c) Een beschrijving van de werkwijze en organisatie.

DE WADDENEILANDEN

Wat maakt de eilanden zo uniek en anders dan de rest van Friesland? Wat voor ontwikkelingen spelen er? Welke kansen zijn er? Welke zaken zijn urgent om gezamenlijk op te pakken? Allemaal voorbeelden van vragen die beantwoord worden in dit hoofdstuk. Een beschrijving van het gebied, ontwikkelingen en een SWOT-analyse op hoofdlijnen.

Gebiedsbeschrijving²

De eilanden vormen de noordelijke begrenzing van de Waddenzee en zijn in fysisch-geografisch opzicht een geheel. In economisch en sociaal opzicht vertonen zij gelijke kenmerken en een vergelijkbare problematiek. De bestaansbronnen waren van oudsher visvangst, landbouw en walvisvaart, koopvaardij en zeedefensie, met de daarop gerichte of daarvan afgeleide ambachtelijke bedrijven. In de laatste helft van de vorige eeuw is daar in snel tempo recreatie en toerisme als bestaansbron bij gekomen. Vandaag de dag is toerisme de economische kurk waar de eilanden op drijven.

De Friese Waddeneilanden vormen een gebied met unieke kwaliteiten. Ze onderscheiden zich juist door hun specifieke eilandsfeer van andere Noordzeestranden in Nederland.

Naast wat de eilanden te bieden hebben aan levende natuur, is er een enorme variatie aan landschappen: van gewone duinen tot stuifduinen, kwelders met slenken en slikvelden, bossen, heide,

polderlandschappen en enorme strandvlakten waar zee, land en lucht in elkaar overvloeien.

“De economie wijkt af van die van de rest van Noord-Nederland”

Economisch klimaat

- De werkgelegenheid op de eilanden is sterk afhankelijk van het toerisme. Het toerisme verandert van karakter. Waar vroeger de toeristen in de zomer voor enkele weken boekten, is er steeds meer sprake van kortere verblijven gedurende een langere periode per jaar, het seizoen is aanmerkelijk verlengd. De werkloosheid is daardoor vrij laag, maar de afhankelijkheid van recreatie en toerisme is daardoor toegenomen.
- De polders op Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog worden voornamelijk gebruikt voor de melkveehouderij. Een substantieel aandeel van de bedrijven heeft neveninkomsten uit toerisme. Een paar bedrijven hebben opbrengsten uit de teelt van groente en fruit. Op Ameland en Terschelling worden ook redelijk veel schapen en geiten gehouden.
- Het aantal boeren is in de loop der jaren fors teruggelopen; de hoeveelheid geproduceerde melk is nog wel aanzienlijk.
- De veehouders zijn sterk afhankelijk van beheersvergoedingen en verbreding binnen het boerenbedrijf. De agrarische bedrijven zijn (te) klein waardoor bedrijfsopvolging niet aantrekkelijk is, er is een geringe grondmobiliteit en uitbreiding is vanwege natuurwetgeving meestal niet mogelijk.

² Deels overgenomen uit Gebiedskader Waddeneilanden 2007-2013

- De visserij op de eilanden, van oudsher een belangrijke bron van bestaan, heeft alleen op Terschelling nog enige betekenis. Waddenzee en Noordzee bieden wel mogelijkheden voor sportvissers.

“Bekend van: Oerol, Kunstmaand, Great Wide Open & Internationaal Kamermuziekfestival”

Cultuur

- Elk eiland kent zijn eigen gebruiken en evenementen. Culturele evenementen worden gebruikt als attractie voor toeristen.
- Daarnaast zijn er evenementen bedoeld voor de eilanders zelf. De eilanden ontleen aan dit soort evenementen hun eigen identiteit.
- Ook deels bepalend voor deze identiteit is een eigen dialect. Op Ameland wordt nog volop dialect gesproken. Op de andere eilanden veel minder of inmiddels helemaal niet meer (Vlieland).

“Ondanks de schaalbeperkingen en het (relatieve) isolement is het voor de meeste bewoners prettig wonen op de Waddeneilanden”

Sociale infrastructuur

- De woningbouw op de eilanden is afgestemd op de omvang van de eilander bevolking. Doordat de vraag naar koopwoningen door niet-eilanders groot is, is de prijs van woningen opgedreven. Hierdoor wordt het voor de eilanders (met name voor de jongvolwassenen) steeds lastiger om een huis te kunnen kopen. De gemiddelde wachttijden voor een huurwoning, zeker voor alleenstaanden, is ook hoog op de eilanden.
- Naast winkelveorzieningen beschikken de eilanden vrijwel allemaal (nog) over een dokterspraktijk, apotheek, fysiotherapeut, bibliotheek, dorpshuizen, zwembad en sportfaciliteiten.
- Er zijn op alle eilanden scholen voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs (vmbo-theoretisch en havo t/m 3de jaar). Vwo-

leerlingen, havo-leerlingen (vanaf 4de jaar) en kinderen die bijzondere vormen van onderwijs volgen zijn aangewezen op de vaste wal.

- De(vaar)verbindingen van en naar de eilanden bepalen de mate waarin de eilanden kunnen terugvallen op voorzieningen aan de wal. Voor Ameland en Schiermonnikoog geldt dat het dagelijks forenzen van en naar de eilanden wel te doen is, voor Terschelling in mindere mate en voor Vlieland is dat bijna onmogelijk.
- De openbaar vervoer situatie op de eilanden is gebaseerd op de aankomst- en vertrektijden van de veerdienst

“Eén van de oudste cultuurlandschappen van Nederland”

Uniek landschap en rijke cultuurhistorie

De Waddeneilanden kenmerken zich door een verscheidenheid aan landschapstypen die elders in het land op zo'n kleine schaal niet voorkomen: zee en strand, duinen en binnenduinrand, dorpen, open polders, zeedijk en aangrenzend de Waddenzee (werelderfgoed). Binnen deze verscheidenheid aan landschapstypen komen diverse karakteristieke landschapselementen voor zoals de elzensingels op Terschelling, kenmerkende boerderijbouw, bunkers, molens, vuurtorens, eendenkooien etc.

Verder kenmerken de eilanden zich door hun specifieke gebruiken zoals het jutten, burenplicht, en feesten met historische achtergronden.

“De natuur op de eilanden is nog vrijwel ongerept, vormt het decor voor andere functies zoals recreatie en toerisme en is zelf ook een functie van formaat.”

Uniek natuurlijk decor

- Natuur beslaat het grootste deel van de eilanden. Exclusief buitenwater beslaat de natuur 72% van het grondgebied.
- De natuurgebieden dragen bij aan de identiteit van het cultuurlandschap en aan de recreatieve gebruiks- en belevingswaarde.
- De slenken en prielen in de kweldergebieden bepalen de contouren van het landschap.
- Achter de waddendijken liggen de polders, in gebruik voor de landbouw. Deze polders zijn ook landschappelijk van grote waarde en zijn een waardevol broedgebied en hoogwatervluchtplaats.
- Het duingebied kent een grote biologische diversiteit met een rijke flora en fauna. De natte duinvalleien zijn waardevol vanwege hun vegetatie, maar zijn ook van betekenis als broedgebied voor een groot aantal vogelsoorten en leefgebied voor waterinsecten.
- In de eerste helft van de vorige eeuw zijn in het duingebied verschillende boscomplexen aangeplant.
- Van grote waarde zijn de Noordzeestranden. Hier is een van duinvorming gaande en ontstaan nog steeds nieuwe duinlandschappen. De Noordzeestranden zijn waardevol als broedgebied voor verschillende vogelsoorten.

“Op de grens van zoet en zout”

Water

Strand, zee, duinen, polders, bossen, weidevogels, oude bebouwing doorspekt met cultuurhistorie maken de eilanden aantrekkelijk. De eilanden zijn weliswaar beperkt van omvang, het aantal inwoners is niet spectaculair hoog. Maar door deze unieke identiteit worden ze jaarlijks ‘overspoeld’ met duizenden toeristen. Al deze mensen gebruiken drinkwater en produceren afvalwater (de waterketen-kringloop). Dit water wordt opgepompt uit de zoetwaterbel als onderdeel van de natuurlijke waterkringloop, of aangevoerd via een leiding vanaf de vaste wal.

Waterkwaliteit, -kwantiteit, -natuurwaarden, -verbruik zijn op de eilanden onlosmakelijk met elkaar verbonden. Dat is niet anders dan op de ‘vaste wal’. Maar op de eilanden speelt zich dat op af op een klein, afgebakend, in zekere zin kwetsbaar en nationaal en internationaal waardevol gebied³.

³ Overgenomen uit: Programma Duurzame Waterketen Waddeneilanden

“Duurzame Waddeneilanden, op weg naar een energieke toekomst in 2020”

Zelfvoorzienend op het gebied van water en energie

Het unieke landschap, de rijkdom aan natuur en ecologie hebben een enorme aantrekkingskracht op toeristen. Duurzaamheid is het kernwoord voor de Waddeneilanden als het gaat om behouden en versterken van de natuur en tegelijkertijd het toerisme. Daarom streven de eilanden naar zelfvoorzienendheid op het gebied van zowel water als energie. Deze ambitie willen de ⁴Waddeneilanden in 2020 hebben gerealiseerd.

⁴ Inclusief Texel.

Sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen

<p>Sterktes:</p> <ul style="list-style-type: none"> + Natuur & Landschap (decor - het zijn van een eiland) + Toeristische sector (Wadden sterk merk) + Aanbod cultuur / evenementen + Cultuurhistorie en erfgoed + Kwaliteit van wonen + Burgerparticipatie + Sociale cohesie/controlé 	<p>Kansen:</p> <ul style="list-style-type: none"> + Verduurzaming / zelfvoorzienendheid + Nieuwe markten aanboren (toenemende belangstelling korte vakanties in eigen land) + Verbreding werkgelegenheid (o.a. creatieve sector, ICT en duurzaamheid) + Clusteren van voorzieningen + Samenwerking en organisatiegraad ondernemers vergroten
<p>Zwaktes:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Eenzijdigheid economie - Lagere lonen en duurder levensonderhoud - Bereikbaarheid - Digitale infrastructuur - Organisatiegraad ondernemers matig - Innoverend vermogen / conservatisme - Woningmarkt (doorstroming) - Ontwikkelperspectief jongvolwassenen 	<p>Bedreigingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Veranderende toeristische markt - Groeiende afhankelijkheid toerisme - 'Gedwongen' schaalvergroting landbouw - Verdwijnen eilander cultuur 'eigenheid' - Sterke vergrijzing en ontgroening - Verdwijnen van voorzieningen - Klimaatverandering (zeespiegelstijging, verzilting) - Achteruitgang ruimtelijke kwaliteit

Hooflijnen SWOT Waddeneilanden

De ontwikkelingen in de toeristische markt, de eenzijdigheid van de economie en het ontwikkelingsperspectief voor jongvolwassenen zijn vraagstukken die een integrale aanpak nodig hebben. Een belangrijke ontwikkeling is de demografische verandering. Sterke vergrijzing, ontgroening en krimp hebben gevolgen voor de arbeidsmarkt en voorzieningen op de eilanden.

Op de eilanden bestaat een voortdurende spanning tussen economische ontwikkeling enerzijds en behoud en ontwikkeling van de unieke natuur-, landschaps- en cultuurhistorische waarden anderzijds. Duurzaamheid en zelfvoorzienendheid wordt gezien als het spoor waar langs deze elementen in evenwicht kunnen worden ontwikkeld en waarmee de eilanden zich positief kunnen onderscheiden.

Deze vraagstukken komen logisch samen in de thema's (clusters): Economie, Toerisme & Cultuur; Leefbaarheid, Voorzieningen & Mobiliteit; Cultuurhistorie & Landschap en Zelfvoorzienendheid & Water.

PROGRAMMA'S EN BELEID

In dit hoofdstuk worden een aantal belangrijke en ambitieuze (boven lokale) programma's beschreven die van belang zijn voor de Waddeneilanden. Aangegeven wordt hoe deze programma's zich tot de streekagenda verhouden. Dit is nadrukkelijk géén opsomming van alle beleid.

Toeristisch Programma Friese Wadden

In de streekagenda is het onderdeel toerisme op hoofdlijnen uitgewerkt. Voor toerisme is namelijk een eigen programma ontwikkeld: Toeristisch Programma Friese Wadden. In dit programma is een uitvoerige (SWOT) analyse opgenomen en zijn doelen, programmali-jnen, maatregelen en projecten uitgewerkt. De maatregelen uit dit programma zijn één op één overgenomen in deze streekagenda. De uitvoering van het programma zal grotendeels via de streekagenda gaan lopen. Het betreft in ieder geval de lokale en streekgebonden projecten. De provincie brede projecten en marketing en werelderfgoed vallen onder directe verantwoordelijkheid van het programmamanagement.

Waddenvisie

In de waddenvisie staat de gezamenlijke visie van de drie noordelijke provincies op het waddengebied. In de streekagenda wordt zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij deze visie die tevens het kader zal vormen voor Waddenfondsaanvragen. Het Waddenfonds is namelijk een belangrijke potentiële financieringsbron voor het realiseren van de opgaven in de streekagenda.

Duurzame Waddeneilanden & Programma Duurzame Waterketen

Het ambitiemanifest & Programma Duurzame Waterketen vormen het kader voor de uitvoering van duurzaamheidsprojecten in de streekagenda. Specifiek gaat het hier om de ambitie in 2020 zelfvoorzienend te zijn op het gebied van energie en water.

Programmaplan: Naar een rijke Waddenzee

Hoewel de streekagenda zich beperkt tot uitvoering van projecten op de eilanden zijn er nadrukkelijk raakvlakken met het natte wad. Uitvoering van projecten die (ook) betrekking hebben op het droge wad kunnen via de streekagenda gaan lopen.

Programmaplan VAST

De streekagenda en het programmaplan VAST worden inhoudelijk op elkaar afgestemd. Binnen de streekagenda vindt alleen uitvoering plaats. De diverse uitvoeringspartijen moeten elkaar kunnen vinden bij de uitvoering van beleid. Ook zal het gemeentelijke beleid voldoende moeten aansluiten bij de streekagenda. Daarom gaan het projectbureau (uitvoering) en het secretariaat De Waddeneilanden (beleid) nauw met elkaar samenwerken in het streekhuis Waddeneilanden.

Watergebiedsplannen

Wetterskip Fryslân heeft voor elk eiland een watergebiedsplan waarin concrete maatregelen zijn opgenomen. Bij de uitvoering van deze maatregelen wordt zoveel mogelijk naar synergie gezocht met andere onderdelen binnen de streekagenda.

Plattelandsbeleid en CLLD

Een belangrijke financieringsbron voor projecten op het gebied van leefbaarheid en micro-ondernemingen - de lokale initiatieven - is het Provinciale Plattelandsbeleid. Deze streekagenda sluit naadloos aan op het provinciale plattelandsbeleid. Er is daarnaast ook zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij Europese programma's. De Waddeneilanden streven er naar om ook in de nieuwe periode CLLD-gebied te worden. Dat betekent dat deze streekagenda op een aantal onderdelen verder uitgewerkt zal moeten worden in een regionale ontwikkelingsstrategie.

Wurkje foar Fryslân

De Provincie Fryslân wil de NUON-reserve laten werken voor Fryslân. Daarvoor is een investeringsagenda van €300,- miljoen opgezet. Deze streekagenda bevat verschillende opgaven en maatregelen die goed aansluiten bij de gewenste effecten en doelen die benoemd zijn in de notitie 'Wurkje foar Fryslân'. De project ideeën die de gemeenten bij de ontwikkelorganisatie hebben aangeleverd zijn opgenomen in het uitvoeringsprogramma (deel B van deze streekagenda).

Natura 2000 / Groen-blaauwe thema's

Bij de uitvoering van maatregelen uit de Natura 2000 beheerplannen en het provinciale programma Natuur en Landelijkgebied⁵ wordt zoveel mogelijk naar synergie gezocht met projecten binnen de streekagenda.

---

⁵ Het programma wordt nog uitgewerkt.

THEMA'S UITVOERINGSPROGRAMMA

Thema 1: Economie, Toerisme en Cultuur

PARTNERS

Overheid: Gemeenten, VAST (portefeuille Economische Zaken) en Provincie.

Maatschappelijke partijen en ondernemers: Ondernemers en organisaties, eilander VVV's, RECRON, terreinbeherende instanties. Daarnaast zijn de Kamer van Koophandel en MKB-Noord belangrijke regiopartners, en zijn de (eilander) Culturele Instellingen beoogd partner bij de uitvoering.

De Friese Waddeneilanden werken samen met de Friese waddenkustgemeenten en de Provincie Fryslân aan een toeristisch programma Friese Wadden. De onderdelen die van toepassing zijn voor de Waddeneilanden zijn/worden geïntegreerd in de streekagenda.

De Friese Waddeneilanden vormen een belangrijke toeristische attractie in Friesland. De laatste decennia is hard gewerkt aan seizoensverbreding om meer continuïteit te creëren en in te spelen op de veranderende markt: kortere verblijven, minder gezinnen met kinderen die de eilanden bezoeken en een structurele daling van het aantal overnachtingen in groepsaccommodaties/kampeerboerderijen. Met potentiële (nieuwe) markten wordt nog weinig gedaan en op het gebied van (gezamenlijke) marketing en kwaliteitsverbetering valt nog veel te winnen. Het toerisme is de belangrijkste bron van inkomsten.

Nu de Waddenzee de status heeft van Werelderfgoed kan dat nieuwe impulsen geven aan het toeristisch product.

Juist in tijden waarin de toeristische markt niet langer lijkt te groeien wordt het belang van andere vormen van werkgelegenheid duidelijker voor de eilanden. Kansen worden gezien in (ver)nieuwe(nde) vormen van bedrijvigheid, onder andere: ICT, streekproducten, verbreding landbouw, duurzaamheid & energie, zakelijk advies, creatieve industrie, Healthy aging/Welness en Cottage Industries. Nieuwe vormen van bedrijvigheid die passen bij de identiteit en het toeristische en Werelderfgoed karakter van de eilanden. Bedrijvigheid die jongvolwassenen aan de eilanden kan verbinden. Concepten die bovendien aansluiting vinden bij de 3 Europese groeilijnen: slimme, duurzame en inclusieve groei.

Behoud van de huidige werkgelegenheid buiten de toeristische sector is ook van belang. Voorbeelden zijn: de Rijksdiensten, zeeverkeersdienst, betonningsdienst en de maritieme academie. Maar ook de van oorsprong belangrijkste bronnen van inkomsten voor de eilanden; de landbouw, maritieme- en visserijsector op de eilanden. De veehouders zijn sterk afhankelijk van beheersvergoedingen en verbreding binnen het boerenbedrijf. De agrarische bedrijven zijn (te) klein waardoor bedrijfsopvolging niet aantrekkelijk is, er is een geringe grondmobiliteit en uitbreiding is vanwege natuurwetgeving vrijwel onmogelijk.

Een belangrijk aspect voor de eilanden voor zowel de leefbaarheid als de economie is cultuur. De eilandercultuur maar vooral de evenementen, uitgevoerd in een overweldigend decor, trekken jaarlijks duizenden bezoekers. Er worden steeds meer evenementen georganiseerd en daarmee groeit de behoefte tot aandacht voor afstemming, verduurzaming en kwaliteit.

STREEFBEELD

De eilanden zijn ook in 2020 de belangrijkste toeristische topattractie van Friesland, met elk eiland afzonderlijk een sterke eigen identiteit en cultuur. De omzet en werkgelegenheid is - ondanks de groeiende concurrentie en de steeds kortere verblijven - op het niveau van 2010. De gezamenlijke marketing is verbeterd en de betrokkenheid van de ondernemers daarbij vergroot.

De Waddeneilanden zijn bestendige economieën. Thuishaven voor vernieuwende MKB-concepten op het gebied van ICT, streekproducten, duurzaamheid & energie, zakelijk advies, creatieve industrie, Healthy aging/Welness en Cottage Industries. Eilanden die kansen bieden voor (jonge) innovatieve ondernemers en ruimte voor hoogwaardige toonaangevende culturele evenementen. Daarbij zijn innoverend- en samenwerkend vermogen en bereikbaarheid belangrijke randvoorwaarden.

Bij dit thema zijn de volgende opgaven geformuleerd.

1. Verder uitbouwen Waddeneilanden als topattractie van Friesland
2. Versterken en verbreden eilandereconomieën
3. Versterken van eilander taal & cultuur

Verder uitbouwen Waddeneilanden als topattractie van Friesland

De opgave richt zich op de core-business van de eilanden. Gezien de omvang van de sector op de eilanden is aangedrongen op een eigen programma. Doelen, maatregelen en projecten zijn benoemd in het Toeristisch Programma Friese Wadden. De maatregelen zijn onderverdeeld onder 4 programmalijnen: aanbod – hardware, aanbod – software, duurzaamheid en landschap en organisatie & monitoring. Hieronder staan de voor het thema Economie, Toerisme en Cultuur relevante maatregelen (per programmalijn) benoemd⁶.

**TPFW Lijn I: Aanbod - hardware*

1. Aanpassing verblijfsaanbod aan veranderende vraag
2. Ontwikkeling toeristische keten van vermaak en vertier
3. Ontwikkeling zakelijke markt
4. Onthaal en beleefbaarheid van het Waddengebied upgraden/vergroten
5. Wadden Watersportbestemming versterken

**TPFW Lijn II: Aanbod - software*

6. Digitalisering Waddengebied
7. Wadbeleving vergroten
8. Wadden gastheerschap

---

⁶ De maatregelen uit Programmalijn III hebben betrekking op de thema's mobiliteit, landschap en zelfvoorzienendheid.

*TPFW Lijn IV: Organisatie & monitoring

9. Vergroten organisatiegraad van de sector
10. Organisatie periodiek overleg met alle belanghebbenden⁷

Versterken en verbreden van de eilandereconomieën

Deze opgave richt zich op de eilandereconomieën als geheel. De kwetsbaarheid verminderen door verbreding van de werkgelegenheid en behoud van de huidige sectoren als landbouw & visserij. Het betreft de volgende maatregelen:

1. Versterking organisatie van ondernemers
2. Bevorderen van samenwerking en innovatie in het midden- en kleinbedrijf
3. De eilanden voorzien van uitstekende digitale infrastructuur
4. Versterken innovatie door koppeling eilander ondernemers met hoger onderwijs en kennisinstututen
5. Handreiking Verbreding Werkgelegenheid Waddeneilanden uitwerken in concrete projecten
6. Ondersteunen van innovatieve projecten van/door micro-ondernemingen
7. Versterken klimaatneutrale landbouw en efficiënte kringlopen
8. Uitbreiding, professionalisering en kwaliteitsverbetering van streekproducten
9. Stimuleren van Agrarische Natuurverenigingen om te ontwikkelen tot gebiedscollectieven
10. Behoud, versterking en verduurzaming visserij op de eilanden

---

⁷ Overgenomen uit TPFW versie 24.09.13

Bovengenoemde maatregelen moeten verder geconcretiseerd worden in projecten. Voor een deel zijn dit projecten van de overheden. Voor een groot deel zullen de maatregelen door ondernemers en organisaties in het gebied gerealiseerd moeten worden. Beoordeling van deze projecten vindt plaats in de stuurgroep/gebiedsplatform. Voor dit soort projecten zal gezocht moeten worden naar externe financiering.

Versterken van eilander taal & cultuur

Het gaat hier om initiatieven die bijdragen aan het versterken van de eilander taal & cultuur. Als tegenwicht tegen alle grootschalige ontwikkelingen waardoor het 'eiland eigene' soms op de achtergrond dreigt te verdwijnen. Dit soort initiatieven wordt niet door de overheden ontwikkeld maar slechts ondersteund wanneer dit als wenselijk wordt gezien. De maatregel die hiervoor geformuleerd is:

1. Ondersteunen van projecten op het gebied van eilander taal & cultuur.
2. Afstemming, uitbreiding en versterking van doelgroepgerichte evenementen

Thema 2: Leefbaarheid, Voorzieningen en Mobiliteit

PARTNERS

Overheid: Schiermonnikoog is binnen VAST trekker van het thema krimp. De Provincie coördineert de regionale aanpak krimp. Het Rijk is binnen dit thema ook een belangrijke partner.

Maatschappelijke partijen: Partoer is partner als onderzoeks- en kennisinstituut. Verdere belangrijke partners zijn: de sociaal-culturele instellingen op de eilanden, de zorg- en welzijnspartners, zorgverzekeraars, woningcorporaties, dorpsbelangen, vrijwilligerssteunpunten etc. Daarnaast de rederijen en de vervoersmaatschappijen bij het onderdeel mobiliteit.

De Friese Waddeneilanden hebben te maken met een veranderende demografische opbouw. Er is sprake van vergrijzing, ontgroening en mogelijk zelfs krimp. Primaire voorzieningen als onderwijs en zorg komen daardoor onder druk te staan, met name op de kleinere eilanden Schiermonnikoog en Vlieland. De demografische ontwikkelingen drukken het arbeidspotentieel, doordat er meer kwetsbare ouderen en minder jongeren komen. Tegelijkertijd blijft de vraag naar voornamelijk beroepsgerichte arbeid, met name in de zorg, wel stijgen. Een ander probleem is dat huisvesting op de eilanden relatief duur is. Met een groeiend aandeel van beroepsgericht werk, zal de vraag naar betaalbare huisvesting toenemen. De eilanden hebben te maken met een gezamenlijk probleem maar ook met verschillen tussen de eilanden. De gevolgen van krimp zullen naar verwachting

duidelijker zijn op de kleinere eilanden. Om voorzieningen voor de eilanden te behouden, de kwaliteit ervan te borgen en de leefbaarheid op de lange termijn te kunnen garanderen is maatwerk vereist. Dit maatwerk kan binnen de kaders van deze streekagenda geleverd worden met maatregelen en projecten vanuit de overheid maar voornamelijk ook projecten vanuit de 'zorgpartners', de woningbouwverenigingen, ondernemers, maatschappelijke partijen van de eilanden maar bovenal ook de bewoners zelf; bottom-up.

Om een evenwichtige bevolkingsopbouw in stand te kunnen houden moeten ook jongvolwassenen passend werk kunnen vinden op de Waddeneilanden. Er is extra aandacht besteed aan de jongvolwassenen op de eilanden. Onderzocht wordt wat hun drijfveer is om terug te keren naar het eiland of zich elders te vestigen.

De (vaar)verbindingen van en naar de eilanden bepalen de mate waarin de eilanden kunnen terugvallen op voorzieningen aan de wal. Voor Ameland en Schiermonnikoog geldt dat het dagelijks forenzen van en naar de eilanden nog wel te doen is, voor Vlieland is dat bijna onmogelijk. Het openbaar vervoer op de eilanden is gericht op de aankomst en vertrektijden van de boten. Qua aard en schaal zijn het mooie gelegenheden om innovaties in het openbaar vervoer en vervoersconcepten door te voeren. Met het rijden op groen gas en de aanschaf van elektrische bussen is daar al een start mee gemaakt.

STREEFBELD

In 2020 zijn de Waddeneilanden leefgemeenschappen met op maat gesneden en kwalitatief goede voorzieningen, een goed verenigingsleven en voldoende bemande hulpverleningsdiensten. Ouderen en mensen met een beperking kunnen voor basiszorg terecht op hun eigen eiland. Men kan thuiszorg krijgen, zorg op afstand, dagopvang, wonen in aanleunwoningen of in een woon- zorgcentrum. Tevens is er voldoende opvang voor 0 tot 4-jarigen. De jeugd volgt kwalitatief goed basis- en voortgezet onderwijs. Door samenwerking tussen de eilanden en met de vaste wal wordt het mogelijk om naast VMBO ook 4 jaar HAVO & VWO niveau te volgen op het eiland. Er is een duurzame relatie tussen het eilander onderwijs, overheid, zorg- en welzijnssector en bedrijfsleven. Andere voorzieningen als zwembaden en bibliotheken zijn behouden door deze te combineren met (toeristen)voorzieningen als wellnesscentra, spa's, bezoekerscentra en (brede)scholen. Kortom, het niveau van voorzieningen is zodanig dat verhuizing vanwege gebrek aan voorzieningen niet nodig is. De impact van de vergrijzing en ontgroening is niet versterkt door wegtrekkende jongeren. Er is namelijk voldoende perspectief voor jongeren op werken en wonen. Er is voldoende betaalbare huisvesting om ook een deel van de groeiende groep (modaal verdienende) werknemers van passende huisvesting te kunnen voorzien. Daarvoor is in samenwerking met het Rijk gezocht naar nieuwe instrumenten. Frequent varende veerboten met duurzame aandrijving zijn de navelstreng van de eilanden. Op de eilanden is de rol van de auto kleiner geworden door een op maat gesneden (duurzaam) vervoersconcept per eiland.

Bij dit thema zijn de volgende opgaven geformuleerd.

1. Behouden van voorzieningen en diensten van goede kwaliteit .
2. Perspectief bieden op de eilanden voor jongeren en gezinnen.
3. Het realiseren van voldoende, passende en betaalbare huisvesting en verbetering kwaliteit bestaande woningvoorraad.
4. Stimuleren van burgerinitiatieven
5. Verbetering en verduurzaming van vervoersconcepten.

Behouden van voorzieningen en diensten van goede kwaliteit

Door de vergrijzing en ontgroening komen de voorzieningen op de eilanden onder druk te staan. Om ook in de toekomst kwalitatieve voorzieningen voor de eilanden te behouden worden de volgende maatregelen genomen.

1. Opstellen voorziening- en spreidingplan
2. Kwaliteitsimpuls en innovatie op het gebied van wonen, welzijn en zorg
3. Behoud en verbetering van voorzieningen op gebied van sport en welzijn door onder meer clustering en toeristisch medegebruik
4. Behoud van goed onderwijs op de eilanden door bevordering van samenwerking en innovatie

Perspectief bieden op de eilanden voor jongeren en gezinnen

1. Verbeteren van de vestigingsvoorwaarden voor jongvolwassenen
2. Versterken relatie tussen HBO/kennisinstellingen en organisaties en ondernemers op de eilanden
3. Versterken voorzieningen niveau voor jeugd en jongeren/jongvolwassenen

Het realiseren van voldoende, passende en betaalbare huisvesting en verbetering kwaliteit bestaande woningvoorraad.

Het is een uitdaging om er voor te zorgen dat er voldoende passende en ook betaalbare huisvesting is op de eilanden; dat er gebouwd wordt voor de juiste doelgroep. De huizenprijzen liggen gemiddeld hoger dan aan de vaste wal terwijl het gemiddelde loon niet hoger is. Het aanbod van huurwoningen is minimaal en de slechte doorstroming is een extra belemmering. De mogelijkheden voor nieuwbouw zijn beperkt daarom is ook verbetering van de kwaliteit van de bestaande woningvoorraad nodig, daar wordt nadrukkelijk een koppeling gezocht met het thema zelfvoorzienendheid (duurzaamheid). De maatregelen die genomen worden:

1. Vergroten van de doorstroming binnen de woningmarkt
2. Verbetering, verduurzaming en diversificatie van de woningvoorraad

Stimuleren van burgerinitiatieven

In tijden van vergrijzing en ontgroening groeit het belang van burgerparticipatie. Hier ligt een uitdaging, omdat de meest actieve categorie van de bevolking in volume afneemt. Om de burgerparticipatie te versterken willen de overheden inzetten op:

1. Ondersteunen van ontwikkelingen uit de samenleving van de eilanden

Verbetering en verduurzaming van vervoersconcepten

De bereikbaarheid van de eilanden is van groot belang voor het dagelijks bestaan op de eilanden. Ook het (openbaar)vervoer op de eilanden is van belang voor de eilanders en vele toeristen. De maatregelen die genomen worden om vervoersconcepten te verbeteren en te verduurzamen zijn:

1. Inzetten op vernieuwende vervoersconcepten en bijhorende randvoorwaarden
2. Verduurzaming van veerverbindingen en mobiliteit

**TPFW Lijn III: Duurzaamheid en landschap*

3. Ontwikkeling duurzaam vervoer op de eilanden

Thema 3: Cultuurhistorie & Landschap

PARTNERS

Overheid: Gemeenten, VAST, Provincie, Wetterskip Fryslân en Rijksoverheid.

Maatschappelijke partijen en ondernemers: Cultuurhistorische verenigingen, musea, erfgoedinstellingen, agrarische ondernemers en organisaties en het midden- en kleinbedrijf, Staatbosbeheer, It Fryske Gea, Natuurmonumenten.

De natuur, het landschap en de cultuurhistorie hebben een enorme aantrekkingskracht op de bezoekers. Daarnaast kan de veelheid aan economische activiteiten juist deze voor de eilanden zo belangrijke waarden onder druk zetten. Dit vraagt om afstemming, creativiteit en draagvlak voor projecten die zowel het landschap, natuur en cultuurhistorie als de economie versterken.

STREEFBELD

In 2020 genieten eilanders en toeristen van cultuur en landschap als dragers van heden en verleden. Je vindt er vele karakteristieke elementen zoals oude zeedijkjes, molens, commandeurswoningen en vuurtorens. De visserij en de agrarische sector zijn nog altijd zichtbaar aanwezig. De eilanden ademen elk een sterke identiteit en eigenheid uit. Bedrijventerreinen, agrarische bedrijven, de dorpsranden en recreatieterreinen zijn op een natuurlijke manier ingepast in het typische eilandersilhouet met kwelders, polders, dorpen, duinen en strand. De afwisseling tussen het levendige van evenementen en festivals enerzijds en de rust, ruimte en duisternis anderzijds trekken nog altijd vele bezoekers van heinde en ver.

Bij dit thema zijn de volgende opgaven geformuleerd.

1. Behouden en zichtbaar maken cultuurhistorische elementen, patronen en structuren
2. Zichtbaar houden en versterken eilander identiteit
3. Versterken eilander landschapstypen
4. Behouden en versterken natuurlijke kwaliteiten

Behouden en zichtbaar maken cultuurhistorische elementen, patronen en structuren

Om cultuurhistorische elementen, patronen en structuren te behouden en zichtbaar te maken wordt ingezet op:

1. Herstel en behoud karakteristieke waterstaatkundige werken
2. Behoud en herbestemming karakteristieke gebouwen
3. Beleefbaar en inzichtelijk maken van erfgoed en cultuurhistorie
4. Ondersteunen (onderwater)archeologie
5. Behoud en versterken (beschermd) dorpsgezichten en bijzondere buurten
6. Herbestemming, sloop en/of inpassing voormalige agrarische bedrijfspanden

Zichtbaar houden en versterken eilander identiteit

Om de eigen identiteit van de eilanden zichtbaar te houden en te versterken wordt ingezet op:

1. Beleefbaar maken van onder meer maritiem, visserij en agrarisch verleden
2. Versterken samenwerking cultuurhistorische instellingen en organisaties
3. Behoud en versterking historische gebruiken

Versterken eilander landschapstypen

Om de eilander landschapstypen te versterken wordt ingezet op:

1. Herstel en behoud karakteristieke landschapselementen
2. Inpassing bedrijventerreinen
3. Inpassing agrarische bedrijven
4. Inpassing dorpsranden en recreatieterreinen

*TPFW Lijn III: Duurzaamheid en landschap

5. Natuur en landschapsontwikkeling ten behoeve van waddenbeleving.

Behouden en versterken natuurlijke kwaliteiten

Om de natuurlijke kwaliteiten van de eilanden te behouden en waar mogelijk te versterken wordt ingezet op:

1. Uitvoeren van maatregelen uit Natura2000 beheerplannen
2. Behouden en benutten duisternis
3. Natuurontwikkeling
4. Versterken natuurbeleving door natuur- en milieu educatie
5. Versterken flora en fauna in het poldergebied

Thema 4: Zelfvoorzienendheid & Water

PARTNERS

Overheid: Gemeenten, Wetterskip, VAST en Provincie.

Maatschappelijke partijen en ondernemers: Terreinbeherende organisaties (SBB, Fryske Gea en Natuurmonumenten), Vitens, grote marktpartijen, Woningbouwverenigingen, lokale midden- en kleinbedrijf, landbouwsector en inwoners.

De Friese Waddeneilanden en Texel hebben gezamenlijk de ambitie om in het jaar 2020 zelfvoorzienend te zijn. In het uitvoeringsprogramma wordt onderscheid gemaakt in zelfvoorzienendheid op het gebied van energie aan de ene kant en water aan de andere kant.

Om de ambitie op het gebied van duurzame energie concreet te maken is het rapport 'Duurzame Waddeneilanden, op weg naar een energieke toekomst in 2020'; kortweg het Stappenplan (Grontmij/Ekwadraat, juli 2011) opgesteld. Hierin staan de opgaven voor de diverse thema's die vrijwel allemaal weer verband hebben met andere thema's en opgaven in de streekagenda. In het rapport worden de uitgangspunten van Trias Energetica gevolgd. Om de ambitie waar te maken moeten 'meters worden gemaakt' door de inzet van de beste bestaande mogelijkheden op dit moment. Daarnaast zal worden ingestoken op de introductie van nieuwe ontwikkelingen en technieken; de eilanden als proeftuin en etalage voor duurzaamheid. Het streven om zelfvoorzienend te worden kan ook worden verbreed tot de voedselketen (streekproducten) en materiaal (Cradle to Cradle).

De ambitie om zelfvoorzienend te zijn heeft ook betrekking op het gebruik van zoet water. Op dit moment worden Terschelling en Ameland deels met behulp van de 'Wadleiding' voorzien van drinkwater vanaf het vaste land. Zuinig zijn met zoet water is dus een belangrijke opgave voor het waterbeheer op de Waddeneilanden. Dat begint met het zoveel mogelijk vasthouden van water in de duinen. Hier zijn goede combinaties mogelijk met het bestrijden van de verdroging van de natuur op de Waddeneilanden. Dit is tevens een belangrijke (grondwater)opgave uit de Europese Kaderrichtlijn Water. Op alle Waddeneilanden heeft de natuur in meer of mindere mate namelijk te kampen met verdroging. Daarnaast wordt gekeken naar alternatieven voor drinkwaterwinning, bijvoorbeeld door gebruik te maken van kwel vanuit de duinen. Maar er ligt ook een taak bij de consument om zuinig om te gaan met (drink)water op de Waddeneilanden. Bijvoorbeeld door gebruik te maken van regenwater. Net als langs de Friese kust kan verzilting een belemmering vormen voor de landbouw op de Waddeneilanden. Ook hier krijgt men te maken met een stijging van de zeespiegel als gevolg van veranderingen van het klimaat. Een duurzaam en verstandig peilbeheer kan de komende decennia uitkomst bieden. Door het creëren van extra waterberging in de polders van de Waddeneilanden Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog wordt de robuustheid van deze deelsystemen vergroot en wordt het risico op wateroverlast kleiner. Het vergroten van de capaciteit waterberging kan vaak goed worden gecombineerd met de opgaven vanuit de Kader Richtlijn Water voor oppervlaktewater.

STREEFBEELD

In 2020 voorzien de Waddeneilanden op het gebied van energie en water in hun eigen behoefte. De inwoners van de eilanden zijn hier trots op; we redden ons zelf op ons eigen eiland. Naast de status van Werelderfgoed is dit een nieuw "Unique Selling Point" voor de Waddeneilanden.

De wadleiding is afgekoppeld en door waterbesparende maatregelen en het vast houden van regenwater is verdroging terug gedrongen. Er is een watersysteem ontstaan dat toekomstbestendig is en rekening houdt met ecologische en economische belangen.

Bij dit thema zijn de volgende opgaven geformuleerd.

1. Waddeneilanden zelfvoorzienend op gebied van energie
2. Waddeneilanden zelfvoorzienend op het gebied van water
3. Zelfvoorzienendheid benutten in het toeristisch profiel
4. Inrichten toekomstbestendig watersysteem

Waddeneilanden zelfvoorzienend op gebied van energie

Het gaat hier om de concrete invulling van de ambitie van de Waddeneilanden om in 2020 zelfvoorzienend te zijn op het gebied van energie. De volgende maatregelen worden daarvoor ingezet.

1. Stimuleren van energiebesparing in de particuliere sector en recreatiewoningen
2. Stimuleren van energiebesparing in de publieke en zakelijke sector
3. Stimuleren van energiebesparing en -transitie in transport en mobiliteit door introductie nieuwe technieken en concepten.
4. Experimenten kleinschalige windenergie mogelijk maken
5. Stimuleren en mogelijk maken van het opwekken en gebruik maken van duurzame energie door zon, biomassa en andere mogelijke energiebronnen en/of concepten
6. Ondersteuning van het organiserend vermogen op de eilanden
7. Stimuleren van het benutten van grondstoffen uit reststoffen

**TPFW Lijn III: Duurzaamheid en landschap*

8. Verminderen energiegebruik door toeristische bedrijven

Waddeneilanden zelfvoorzienend op het gebied van water

Het gaat hier om de concrete invulling van de ambitie van de Waddeneilanden om in 2020 zelfvoorzienend te zijn op het gebied van water. De volgende maatregelen worden daarvoor ingezet.

1. Stimuleren van waterbesparing
2. Langer vast houden van water
3. Onderzoek naar en uitvoering van alternatieve vormen van drinkwaterwinning
4. Onderzoek naar en uitvoering van maatregelen om te komen tot een gesloten waterketen.

Zelfvoorzienendheid benutten in het toeristisch profiel

De Waddeneilanden willen zich positief onderscheiden als duurzame en zelfvoorzienende regio. Daarvoor worden de volgende maatregelen ingezet.

1. Verduurzamen van evenementen
2. Verbinden en etaleren van duurzame projecten
3. Ontwikkelen van een samenhangende marketingstrategie rond zelfvoorzienende eilanden

Inrichten toekomstbestendig watersysteem

De Waddeneilanden zijn omringd door water. Een toekomstbestendig watersysteem is voor de eilandbewoners, bedrijven, landbouw, natuur en het landschap van enorm belang. Daarom worden de volgende maatregelen genomen.

1. Inrichten grondwaterstand om landbouw- en natuurdoelen te realiseren en andere bestemmingen (wonen en toeristisch gebruik) te kunnen garanderen
2. Realiseren van natuurvriendelijke oevers en vispassages
3. Uitvoeren van maatregelen uit de watergebiedsplannen van de eilanden
4. Tegengaan van ongewenste effecten van verzilting

Werkwijze Waddeneilanden

STREEKAGENDA WADDENEILANDEN [DEEL C]

Gemeente Vlieland
Gemeente Terschelling
Gemeente Ameland
Gemeente Schiermonnikoog
Provincie Fryslân
Wetterskip Fryslân

DEFINITIEF CONCEPT 1.0
MJO/PP/16.10.2013

UITGANGSPUNTEN

Voor u ligt de Streekagenda Waddeneilanden deel C de 'Werkwijze'. Met dit document leggen de provincie, betrokken gemeenten en Wetterskip Fryslân het organisatorische kader vast voor de uitvoering van projecten in de periode 2014-2020. De basis voor een goede samenwerking ligt in onderling vertrouwen. Daarom wordt deze samenwerking ook niet vooraf volledig dichtgetimmerd met voorschriften en procesbeschrijvingen. Deze werkwijze beschrijft de hoofdlijnen van de samenwerking en de organisatie die daar bij hoort, vanuit de wetenschap dat de samenwerking gaandeweg de rit steeds meer vorm en inhoud zal krijgen. 2014 wordt in die zin dan ook als een overgangsjaar beschouwd.

Programmatisch organiseren

De overheidspartners van de Streekagenda Waddeneilanden willen de uitvoering van de overheidsprojecten meer programmatisch gaan organiseren. Daarbij hoort ook een passende aansturing. Naast de projecten van de overheid zelf is er binnen de Streekagenda ook ruimte voor ontwikkelprojecten en projecten uit de samenleving (bottom-up).

Overwegingen

- Het gebied bepaalt zelf de inhoud en opzet van de Streekagenda. In de afgelopen periode is door de partners aangegeven dat het goede van de werkwijze van Plattelânsprojekten en het gebieds-

platform behouden moet blijven, maar dat de Streekagenda op onderdelen ook vraagt om aanpassingen van deze werkwijze.

- Als we kijken naar de periode 2010 tot en met 2012 dan zijn ruim 100 projecten behandeld in het Gebiedsplatform. Daarvan waren er pakweg 10 die in opdracht van een overheid worden uitgevoerd; voornamelijk op het gebied van toerisme en dorpsherstel.
- Met de versterking van het Wetterskip zal het aantal overheidsprojecten toenemen. Dat geldt ook voor de projecten voor het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV). De huidige werkwijze ISV kan ook worden gezien als opmaat voor de Streekagenda.
- De eilanden hebben de afgelopen 13 jaar goed gebruik kunnen maken van de Europese LEADER regeling. Voorwaarde hierbij is het werken met een LAG/Gebiedsplatform waarbij het aantal niet-overheidsleden groter moet zijn dan bestuurders van overheden. Als de eilanden ook gebruik kunnen maken van LEADER in de periode 2014-2020 dan is hoe dan ook weer een Platform nodig.
- Naast een toetsende rol hebben leden van het gebiedsplatform ook een initiërende rol bij het opzetten van processen en projecten.
- Naast het adviseren van projecten valt ook het beheer en afstemming van projecten onder de organisatie van de Streekagenda. Dat vereist een wat hogere frequentie van vergaderen om slagvaardig te blijven.
- De Stuurgroep kan binnen een mandaat opereren van GS, DB Wetterskip en B&W's om binnen een jaarplan te mogen schuiven met projecten en budgetten.

Een Streekhuis:

Projectbureau & Secretariaat De Waddeneilanden

De eilanden werken samen in de gemeenschappelijke regeling VAST. VAST heeft een secretariaat in Harlingen. Het projectbureau van streekagenda Waddeneilanden zal gezamenlijk gehuisvest worden met dit secretariaat. Hiermee kan op bedrijfsvoering bespaard worden en het bevordert de samenwerking. Deze gezamenlijke huisvesting zal tevens dienstdoen als een 'streekhuis'. Het biedt tijdelijke werkplekken voor medewerkers van gemeenten, waterschap en provincie en vergaderruimte.

Schematisch overzicht streekhuis

Verantwoordelijkheden

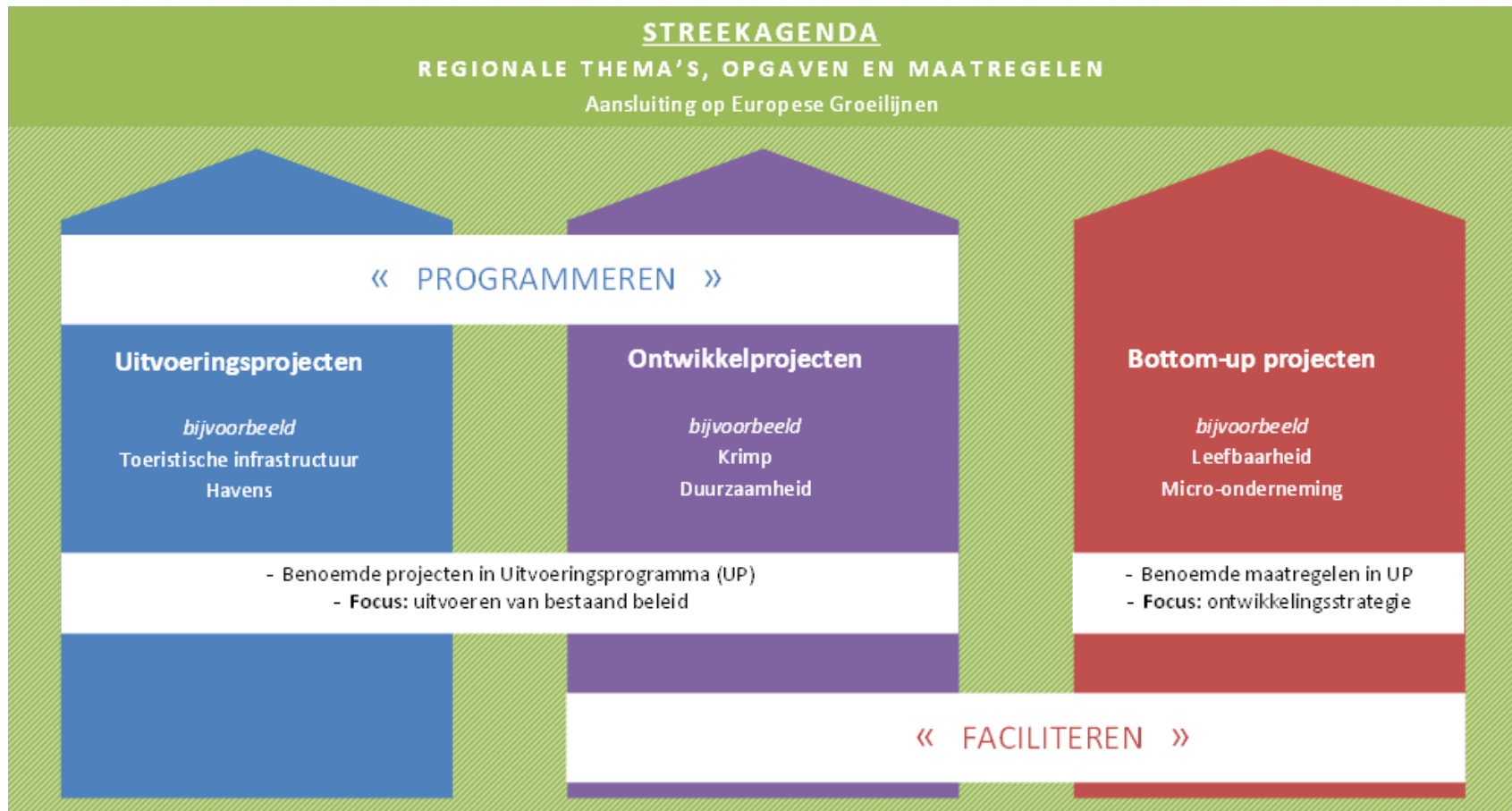
Verantwoordelijkheid voor de uitvoering van projecten (inhoud, proces en financiën) ligt bij de **projecttrekker**. Deze zorgt voor het tijdig en zorgvuldig betrekken van de andere partners en direct betrokkenen, voor een voortvarende afhandeling van te doorlopen procedures (vergunningen) en voor een tijdige uitvoerbaarheid van projecten. Kortom, de individuele partners blijven verantwoordelijk voor de individuele projecten.

Verantwoordelijk voor de programmasturing, het proces van de Streekagenda Waddeneilanden en de inhoudelijke kaders voor de uitvoering van de projecten is de **stuurgroep**. Het betrekken van de streek bij de uitvoering van de streekagenda is de verantwoordelijkheid van het **gebiedsplatform**. Ondersteunend aan het proces en de uitvoering van de projecten is het **Projectbureau Waddeneilanden**.

Leeswijzer

In de volgende hoofdstukken wordt beschreven welk type projecten de streekagenda kent en worden de samenstelling en rollen van de stuurgroep, het gebiedsplatform en het projectbureau verder uitgewerkt.

3 type projecten, 2 werkwijzen (stuurgroep en gebiedsplatform)

PROJECTEN

Projecten worden geprogrammeerd volgens een vierjarig, voortschrijdend uitvoeringsprogramma waarvan de eerste jaarschijf een concreet jaarplan is. Naarmate een volgend jaar nadert wordt de volgende jaarschijf uitgewerkt in een concreet jaarplan¹. Binnen de streekagenda worden 3 typen projecten onderscheiden die elk hun eigen dynamiek en werkwijze kennen.

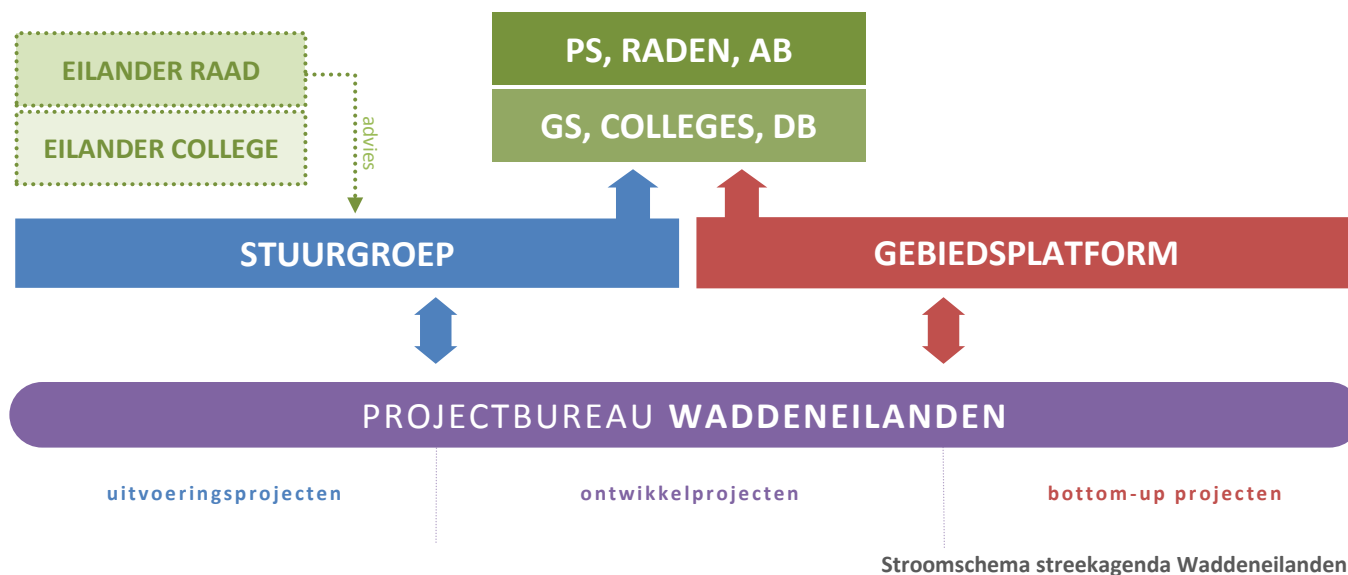
Uitvoeringsprojecten

Dit zijn projecten uit het publieke domein. Veelal grote projecten die te maken hebben met o.a. (toeristische)infrastructuur, dorpsherstel, duurzaamheid, integraal waterbeheer, (zorg)voorzieningen en natuur(ontwikkeling). Deze projecten kenmerken zich door een top-down werkwijze. Dit type projecten valt dan ook onder de verantwoordelijkheid van de stuurgroep en wordt geprogrammeerd.

Ontwikkelprojecten

Ontwikkelprojecten zijn projecten die nog vorm en inhoud moeten krijgen en ontstaan vanuit een gedeelde, vaak ingewikkelde en integrale problematiek. De krimpproblematiek is daar een goed voorbeeld van. De ontwikkelprojecten kunnen zowel top-down als bottom-up vorm krijgen. De projecten waarbij de werkwijze voornamelijk top-down is vallen onder de verantwoordelijkheid van de

¹ Financiering van het programma gebeurt uiteindelijk op projectniveau.

stuurgroep, wanneer de werkwijze meer bottom-up is valt het onder de verantwoordelijkheid van het gebiedsplatform. Ontwikkelprojecten worden net als uitvoeringsprojecten geprogrammeerd.

Bottom-up projecten

Dit zijn de lokale initiatieven. Het gaat vooral om projecten op het gebied van leefbaarheid, cultuur en cultuurhistorie, landbouw en landschap en versterking van Plattelandseconomie (micro-ondernemingen). Ze vallen onder de verantwoordelijkheid van het gebiedsplatform. Het platform heeft ook een aanjagende en verwerkende rol voor dit type projecten. De CLLD/LEADER werkwijze is van toepassing op dit type projecten. Deze projecten laten zich moeilijk programmeren, daarom wordt niet op concreet project niveau geprogrammeerd. Aangeven wordt hoeveel projecten er voor welk bedrag binnen een jaarschijf gerealiseerd kunnen worden.

STUURGROEP

De streekagenda Waddeneilanden werkt met een stuurgroep en een gebiedsplatform die in het verlengde van elkaar werken. Hieronder wordt de stuurgroep verder omschreven.

Samenstelling

De stuurgroep bestaat uit de gebiedsgedeputeerde van de Provincie Fryslân, een dagelijks bestuurslid van Wetterskip Fryslân en vertegenwoordiger van het College van de gemeenten Vlieland, Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog en de streekcoördinator. De gebiedsgedeputeerde is voorzitter van de stuurgroep, de streekcoördinator secretaris.

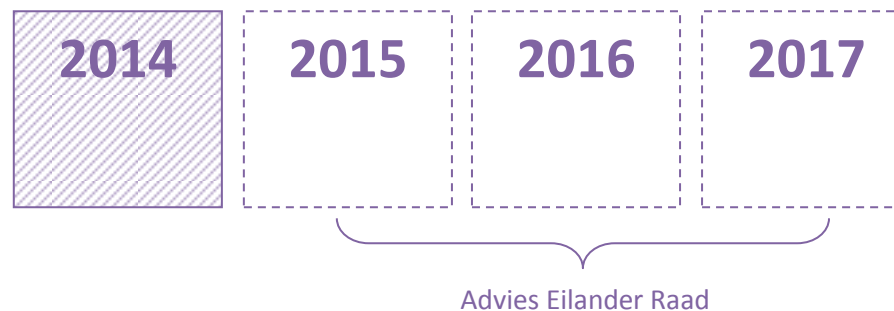
Wat doet de stuurgroep?

De stuurgroep is primair verantwoordelijk voor de uitvoeringsprojecten in de streekagenda en ontwikkelprojecten wanneer deze een top-down karakter hebben.

- Ze bereidt de uitvoeringsprogramma's en jaarplannen voor en adviseert daarover (jaarlijks) aan colleges/raden/staten en bestuur Wetterskip Fryslân;
- Ze is verantwoordelijk voor de voortgang van het uitvoeringsprogramma en rapporteert aan raden/staten van gemeente en provincie en het algemeen/dagelijks bestuur van Wetterskip Fryslân.

De Eilanderraad kan de stuurgroep adviseren² over de doorkijk in de uitvoeringsprogramma's en het initiëren van ontwikkelprojecten. De streekagenda wordt jaarlijks in het najaar geagendeerd op een vergadering van de eilanderraad.

Voorbeeld: Uitvoeringsprogramma 2014-2017

Vergaderschema

De stuurgroep vergadert ca. 6 maal per jaar. De vergaderingen worden afgestemd op de P&C cycli van de partners en de vergaderingen van het gebiedsplatform.

² Dit is geen zwaarwegend advies, maar vooral bedoeld voor het vroegtijdig creëren van draagvlak.

GEBIEDSPLATFORM

Het gebiedsplatform richt zich op de lokale initiatieven en mobiliseert de streek.

Samenstelling

De eilanden willen ook in de nieuwe periode weer de LEADER/CLLD-methode toepassen³. Dit betekent dat het platform aan de door de EU-gestelde eisen zal moeten voldoen. Het gebiedsplatform bestaat voor meer dan de helft uit maatschappelijke leden. Naast maatschappelijke leden zullen er ook bestuurders in het gebiedsplatform zitting nemen. De gebiedsgedeputeerde is voorzitter van het platform. De gemeenten vaardigen elk een burgemeester of wethouder af om zitting te nemen in het gebiedsplatform. De streekcoördinator is secretaris van het gebiedsplatform.

Wat doet het gebiedsplatform?

Het gebiedsplatform betreft de streek bij de uitvoering van de streekagenda. De Waddeneilanden ambiëren wederom het LEADER (CLLD) predicaat. Daarvoor is een regionale ontwikkelingsstrategie van groot belang. Deze strategie bepaalt namelijk of de Waddeneilanden CLLD gebied kunnen worden en gaat het toetsingskader voor projecten vormen. Met de streekagenda is al een goed begin gemaakt, de streekagenda heeft alleen nog niet het niveau die een regionale ontwikkelingsstrategie moet hebben.

---

³ Vanaf 2014 heet deze methode CLLD (Community Led Local Development).

- Het gebiedsplatform is verantwoordelijk voor het ontwikkelen en uitvoeren van een regionale ontwikkelingsstrategie binnen het ruimere kader van de streekagenda.
- Het heeft een toetsende rol: het geeft zwaarwegende adviezen over de toekenning van subsidies⁴ voor bottom-up projecten.
- Meer dan in de voorgaande periodes komt een accent te liggen op een initiërende rol bij het opzetten van projecten en processen.
- Het adviseert over de (bottom-up) ontwikkelprojecten.

Vergaderschema

Het gebiedsplatform vergadert drie tot vier keer per jaar. Deze vergaderingen worden afgestemd op de stuurgroep vergaderingen.

---

⁴ Welke dit zijn is nu nog niet geheel duidelijk.

PROJECTBUREAU

De stuurgroep en het gebiedsplatform worden ondersteund door het projectbureau.

Wat doet het projectbureau?

Het projectbureau is het centrum van het gebiedsnetwerk, ondersteunt de stuurgroep en het gebiedsplatform en mobiliseert de streek. Het projectbureau is het loket voor de streek en ondersteunt projectaanvragers. Daarnaast heeft het projectbureau een voortrekkersrol bij de ontwikkelprojecten. Het projectbureau zorgt voor goede informatievoorziening en communicatie naar de partners.

Bemensing

Projectbureau de Waddeneilanden bestaat uit een kernteam van een streekcoördinator, programmeur/adviseur projecten en een officemanager/project ondersteuner. Per gebied is er aanvulling van de vaste kern van de projectbureaus mogelijk met wisselende inzet van projectmedewerkers afkomstig van gemeenten, waterschap en provincie. Er komt een kleine ondersteunende eenheid op het provinciehuis met een vast aanspreekpunt per projectbureau⁵. Ook gemeenten en waterschap zorgen voor een vast aanspreekpunt.

Streekcoördinator

De streekcoördinator is de secretaris van de stuurgroep en het gebiedsplatform en geeft functioneel leiding aan de medewerkers van het projectbureau. Hij vervult een belangrijke initiërende en stimule-

rende rol in het gebiedsnetwerk, mobiliseert anderen, zowel ambtelijk als bestuurlijk, brengt mensen in beweging, is de spil/motor van het projectbureau en coördineert de proceskant.

De streekcoördinator is verantwoordelijk voor de voortgang en continuïteit van de streekagenda die in samenwerking tussen provincie, Wetterskip Fryslân en gemeenten tot stand is gekomen. Verantwoording wordt afgelegd aan de stuurgroep, het afdelingshoofd Streekwurk is formeel leidinggevende.

Programmeur/medewerker projecten

De programmeur/medewerker projecten is verantwoordelijk voor het beheer van het programma van de Streekagenda Waddeneilanden (inhoudelijk en financieel). Hij/zij ondersteunt de streekcoördinator in zijn werkzaamheden. Samen met de collega's op het projectbureau werkt hij/zij ook mee aan het verwerven van projecten die bijdragen aan de opgaven en maatregelen van de Streekagenda. Hij/zij adviseert initiatiefnemers en projectleiders in brede zin.

Officemanager/medewerker projecten

De office manager/medewerker projecten is eerste aanspreekpunt voor medewerkers en externe instanties en personen. Zij ondersteunt het projectbureau op het management -, administratief gebied. Verder is zij projectinhoudelijk werkzaam en is contactpersoon communicatie in brede zin.

⁵ Gelijk aan de werkwijze van Plattelânsprojekten.

Contactambtenaren

De constructieve werkwijze van Plattelânsprojekten krijgt een vervolg. Vergaderingen worden voorbereid met vaste contactambtenaren bij de gemeenten, de gebiedscoördinator van Wetterskip Fryslân en het secretariaat van VAST. Deze werkwijze willen de partners met de streekagenda continueren. De gezamenlijke contactambtenaren⁶ bereiden onder voorzitterschap van de streekcoördinator de agenda's voor de stuurgroep en het gebiedsplatform voor en vergaderen zodoende ook ongeveer zes maal per jaar.

De contactambtenaren zijn binnen hun organisatie vast aanspreekpunt voor de medewerkers van het projectbureau en hun eigen organisatie.

Organisatiekosten

Uitgangspunt is een bijdrage van de gemeenten en Wetterskip Fryslân aan de kosten van het projectbureau op basis van vaste bedragen per jaar⁷.

---

⁶ Wetterskip Fryslân zal een contactambtenaar moeten benoemen.

⁷ Vergelijkbaar met afspraken Plattelânsprojekten (€ 12.500 met indexering).